

Sygn. akt I AGa 11/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 sierpnia 2023 r.

Sąd Apelacyjny w L. I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący - Sędzia	SA Jerzy Nawrocki (spr.)
Sędzia:	SA Piotr Czerski
Sędzia:	SA Agnieszka Jurkowska-Chocyk
Protokolant	starszy protokolant sądowy Anna Kłos

po rozpoznaniu w dniu 1 sierpnia 2023 r. w L. na rozprawie

sprawy z powództwa Z. K.

przeciwko M. W.

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron od wyroku Sądu Okręgowego w L.

z dnia 17 listopada 2020 r. sygn. akt (...)

oddala obydwie apelacje;

znosi wzajemnie pomiędzy stronami koszty procesu w postępowaniu apelacyjnym.

I A Ga 11/21

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 listopada 2020 r. Sąd Okręgowy w L. po rozpoznaniu sprawy z powództwa Z. K. przeciwko M. W. zasądził od pozwanej na rzecz powoda 103.607,50 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 8 lutego 2016 roku do dnia zapłaty i oddalił powództwo w pozostałej części.

Orzekł, że strony ponoszą koszty procesu zgodnie z zasadą stosunkowego rozdzielenia pozostawiając szczegółowe wycliczenie referendarzowi sądowemu.

W pozwie z dnia 23 października 2015 r. roku (data złożenia pozwu do sądu) powód Z. K. wnosił o zasądzenie od pozwanej M. W. kwoty 248 882,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie tytułem wynagrodzenia za

wykonanie dodatkowych robót przy wykonywaniu umowy o roboty budowlane obejmujących remont dachu Sądu Rejonowego w L..

Pozwana zaprzeczyła by powód wykonał w ramach zadania inwestycyjnego jakiejkolwiek pracę, które mogłyby zostać zakwalifikowane jako prace dodatkowe. Nadto podniosła zarzut przedawnienia dochodzonego roszczenia oraz zakwestionowała sporządzony przez powoda kosztorys powykonawczy na roboty dodatkowe.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 20 czerwca 2011 r. pomiędzy Sądem Okręgowym w L. jako zamawiającym a M. W. (pozwaną w sprawie) prowadzącą działalność gospodarczą pod firmą (...) jako generalnym wykonawcą, została zawarta umowa o roboty budowlane nr (...) na wykonanie remontu całego budynku Sądu Rejonowego w L. przy ul. (...).

Przedmiot umowy został określony w Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia - załączniku do umowy nr (...) oraz projektach budowlano wykonawczych i projekcie konstrukcyjnym remontu Sądu Rejonowego.

W § 3 pkt 9 umowy postanowiono, że ewentualne roboty dodatkowe, czyli nie ujęte w dokumentacji i nie wynikające z zastosowanych technologii, norm i przepisów technicznych, które występują w trakcie realizacji przedmiotu umowy i są konieczne do jej wykonania, mogą zostać wykonane na podstawie odrębnej umowy zawartej w trybie ustawy Prawo zamówień publicznych, a ich rozliczenie nastąpi na podstawie cennika (...) z kwartału poprzedzającego datę konieczności wykonania robot dodatkowych (umowa k. 13-27, (...) i projekty k. 27, opis techniczny do projektu konstrukcyjnego remontu Sądu Rejonowego k. 278-287, projekt konstrukcyjny remontu Sądu rejonowego k. 278 - 288).

M. W. zawarła w dniu 1 lipca 2011 r. z powodem Z. K. prowadzącym działalność gospodarczą pod firmą (...) umowę o roboty budowlane obejmujące zadanie „Remont dachu Sądu Rejonowego przy ulicy (...) w L.” (k. 65).

Przedmiot tej umowy obejmował remont dachu budynku Sądu Rejonowego, którego zakres pokrywał się z zakresem remontu dachu określonym w umowie z dnia 20 czerwca 2011 r. nr (...) i jej załącznikach w postaci dokumentacji projektowej, Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia oraz Harmonogramie rzeczowo – finansowym.

Zgodnie z § 6 pkt 1 umowy z dnia 1 lipca 2011 r. strony ustaliły termin wykonania umowy do dnia 30 maja 2012 r. Wykonawca miał otrzymać wynagrodzenie ryczałtowe w wysokości 676 487,93 zł powiększone o podatek VAT (§12 pkt 1 umowy).

Jak wynika z § 5 pkt 6 umowy w przypadku wystąpienia konieczności wykonania prac nie objętych dokumentacją projektową oraz specyfikacją techniczną wykonania i odbioru robót budowlanych, wykonawcy nie wolno ich realizować bez zmiany umowy lub uzyskania dodatkowego zamówienia na podstawie odrębnej umowy.

W § 13 umowy strony przewidziały możliwość wprowadzenia w drodze aneksu zmian do treści umowy oraz dokumentacji projektowej w opisanych przypadkach uzasadniających te zmiany (umowa z dnia 1.07.2011k. 65-78).

Z opisu przedmiotu zamówienia zawartego w (...) zakres prac obejmował: roboty rozbiórkowe i przygotowawcze w tym m.in. demontaż starego pokrycia dachowego, częściowy demontaż więźby dachowej w zakresie ok 5%; roboty budowlane w tym m.in. remont konstrukcji więźby dachowej oraz wykonanie nowego pokrycia dachowego wraz z elementami obróbek, ław i pomostów ((...) płyta CD k. 27).

W dokumentacji budowlano wykonawczej będącej integralną częścią zarówno umowy o generalne wykonawstwo jak i umowy stron wskazano, że „element kwalifikować należy do wymiany, jeżeli wymiar przekroju (wysokość lub szerokość) został zmniejszony w stosunku do pierwotnego o 3 cm w przypadku krokwi, o 1cm w przypadku płatwi, 3 cm w przypadku belek podłużnych, i 1cm w przypadku murlat”.

W trakcie wykonywania przez powoda prac związanych z remontem więźby dachowej budynku w wyniku obciosowania belek okazało się, że 100% elementów konstrukcyjnych w części dachu H wymaga wymiany.

Powód jako wykonawca robót na podstawie dokumentacji technicznej nie mógł przewidzieć tych robót jako koniecznych do wykonania.

Projekt budowlano - wykonawczy uszczegóławiający zakres robót, który przewidział wyżej cytowany sposób kwalifikowania elementów stropu do wymiany - w przedmiarze robót załączonym do (...) wskazywał do wymiany 5% elementów konstrukcji więźby dachowej.

Wymiana wszystkich elementów konstrukcyjnych więźby w części dachu (...) nad holem głównym budynku była konieczna do wykonania całości zadania objętego przedmiotem umowy stron.

Fakt ten znajdował potwierdzenie w protokole konieczności nr(...) sporządzonym przy udziale inspektora nadzoru, kierownika budowy i kierownika robót, projektanta oraz pełnomocnika pozwanej W. W..

Wobec konieczności wymiany całości więźby dachowej M. W. jako generalny wykonawca robót remontowych pismem z dnia 30 listopada 2011 r. zwróciła się do inwestora - Sądu Okręgowego w L. o zawarcie umowy w zakresie robót dodatkowych przedstawiając kosztorys ofertowy na prace dodatkowe, w którym wartość kosztorysowa robót wyniosła 153 711,15 zł.

Sąd Okręgowy w L. odmówił uznania robót związanych z remontem więźby dachowej w części H za dodatkowe stwierdzając, że roboty te mieszczą się w zakresie umowy podstawowej (pismo k. 289, pismo 296, kosztorys ofertowy k. 290-295, zeznania J. S. (1) k. 576-580 i J. C. k. 588- 592).

M. W. zawarła z Sądem Okręgowym w L. w trybie zamówienia z wolnej ręki następujące umowy:

- umowę nr (...) z dnia 21 grudnia 2011 r. na wykonanie robót budowlanych, obejmujących remont warstw nastropowych w budynku Sądu Rejonowego w L.. Zakres został określony załącznikiem nr (...) (umowa k. 31-41).
- umowę nr (...) z dnia 14 czerwca 2012 r. na wykonanie robót budowlanych obejmujących wymianę stropów drewnianych nad kilkoma pomieszczeniami I piętra i piwnic oraz remont schodów zewnętrznych w budynku Sądu Rejonowego w L.. Zakres został określony załącznikiem nr 2 (k. 42-52).

Powód wykonał całość robót stanowiących przedmiot umowy łączącej go z pozwaną w tym całościowy remont więźby dachowej na dachu H oraz stropów drewnianych przy użyciu własnego sprzętu i materiałów z wyjątkiem drewna na remont więźby dachowej, które dostarczyła pozwana.

W dniu 22 maja 2012 r. zostało zgłoszone do odbioru zakończenie prac związanych z wymianą konstrukcji dachu, natomiast w dniu 14 listopada 2012 r. zgłoszono do odbioru poszycie dachu (dziennik budowy k. 297, opinia biegłego k. 683-694, 805-822, 869-888, 962v-965, 1030-1045, zeznania S. K. (1) k. 522-524, K. S. k. 524 - 526, G. T. k. 529-530, H. K. k. 526, P. S. k. 552-554, M. R. - inspektor nadzoru k. 530- 533, J. S. (2) k. 576-580 i M. D. k. 592-593).

J. S. (2) stwierdził, że wpis do dziennika budowy datowany na 22 maja 2012r. dotyczył odbioru części konstrukcji dachu części (...) zaś zakończenie prac pokrycia dachu potwierdza wpis z dnia 24 października 2012 r. Potwierdził, że powód wykonywał wszystkie prace konstrukcyjne na dachu budynku Sądu Rejonowego.

Wynagrodzenie ryczałtowe za wykonanie umowy z dnia 1 lipca 2011 roku zostało powodowi zapłacone (okoliczność bezsporna).

Przedmiotem sporu objęte są roboty dodatkowe, których wartość powód ustalił na podstawie sporządzonego kosztorysu powykonawczego na dochodzoną kwotę.

Powyższe ustalenia Sąd Okręgowy poczynił w oparciu o dowód z opinii biegłego sądowego, dowody z dokumentów prywatnych i urzędowych, których prawdziwości nie kwestionowała żadna ze stron, jak również w oparciu o niesporne wskazane przez strony fakty oraz zeznania świadków i powoda.

Świadkowie: S. K. (1) (522-524), K. S. (k. 524 – 526), G. T. (k. 529-530), H. K. (k. 526), P. S. (k. 552-554) M. R. (k. 530- 533), J. S. (2) (k. 576-580) i M. D. (k. 592-593) potwierdzili, że prace przy wykonywaniu stropu dachu i więźby dachowej były wykonane przez powoda do przełomu 2012/2013 i zostały zakończone na początku 2013r.

S. K. (2) i J. S. (2) potwierdzili, że był spór między zamawiającym, a pozwaną o kwalifikację wymiany całości elementów więźby dachowej jako prac dodatkowych. J. S. (2) pełniący funkcje kierownika budowy zeznał, że projektant nie przewidywał na etapie prac projektowych wymiany więźby dachowej i potwierdził, że degradacja belek stropu do naprawy była w wyższym stopniu niż zakładano przed złożeniem oferty przez generalnego wykonawcę. Do pewnych elementów był dostęp dopiero po ich rozebraniu i nie było możliwości oceny zakresu wszystkich elementów podlegających wymianie.

J. S. (2) stwierdził, że wpis do dziennika budowy datowany na 22 maja 2012r. dotyczył odbioru części konstrukcji dachu części (...) zaś zakończenie prac pokrycia dachu potwierdza wpis z dnia 24 października 2012 r. Potwierdził, że powód wykonywał wszystkie prace konstrukcyjne na dachu budynku Sądu Rejonowego.

Świadek J. C. (k. 588- 592) autor projektu budowlano - wykonawczego remontu budynku Sądu Rejonowego zeznał, że bardzo trudny był do przewidzenia na etapie projektowania zakres robót. Część wykonywanych później robót nie można było przewidzieć. Wskazał na błąd inwestora, który powinien umożliwić wykonawcy dostęp do obiektu. Zeznał, że wymiana całości więźby dachowej była trudna do przewidzenia w projekcie konstrukcyjnym.

Świadek W. W., mąż pozwanej będący jej pełnomocnikiem w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej (k. 554-557) potwierdził w swych zeznaniach wykonanie przez powoda więźby dachowej oraz wskazał, że w przypadku gdyby pozwana dostała dodatkowe wynagrodzenie za remont dachu od inwestora to rozliczyłaby się z powodem.

Ustalenia Sądu Okręgowego, że decyzja o wymianie całej konstrukcji dachowej została podjęta po podpisaniu umowy gdy okazało się, że wszystkie belki są spróchniałe oraz że roboty związane z remontem dachu zakończył wiosną 2013 roku znajdowały odzwierciedlenie w zeznaniach powoda Z. K. (k. 1080- 1086).

Zakres robót dodatkowych Sąd ustalił na podstawie opinii biegłego sądowego z zakresu budownictwa T. K. (k. 683-694, 805-822, 869—888, 962v-965,1030-1045).

Z treści opinii wynika, że (...) oraz załączona dokumentacja projektowa opisujące przedmiot umowy nie przewidywały wymiany całej konstrukcji więźby dachowej w części dachu H, oraz że nie można było na etapie projektowania oraz opracowania (...) określić zakresu powyższych robót. Powód nie miał dostępu do wszystkich elementów dachu H w trakcie sporządzania dokumentacji ofertowej. W tej części robót doszło do zmiany zakresu prac o 95% i było to niezbędne dla prawidłowego wykonania umowy.

Za podstawę wyliczenia wartości robót biegły przyjął sporządzony i podpisany przez kierownika budowy oraz pozwaną przedmiar robót dotyczący dachu H w zakresie wymiany 100% więźby dachowej, dane wyjściowe do kosztorysowania z kosztorysu ofertowego powoda dla poziomu cen z III kwartału 2011 roku (opinia k. 693).

Biegły nie uwzględnił w swoim wyliczeniu kosztu zakupu drewna zużytego na wykonanie przedmiotowych robót oraz dodatkowej jego impregnacji a także pracy sprzętu do wykonania robót.

W ocenie biegłego zakres robót polegających na wymianie konstrukcji nad dachem (...)nie obejmował budowy podłogi technicznej jako dodatkowego elementu robót.

Sąd uznał za uzasadnione posłużenie się przez biegłego przy ustalaniu wartości wykonanych przez powoda robót dodatkowych stawkami z kosztorysu ofertowego powoda. Wartości te są miarodajne dla rozliczeń między stronami w przypadku gdyby powód przedmiotowe roboty wykonał na podstawie dodatkowego zamówienia. Sąd wykluczył możliwość zastosowania stawek inwestorskich, co postulował powód, gdyż stawki te powiększone są o marżę, która

należała się pozwanej, gdyż jako generalny wykonawca była zobowiązana względem inwestora w o wiele większym rozmiarze, niż powód będący podwykonawcą w zakresie prac związanych z wykonaniem remontu dachu.

Biegły nie uwzględnił kosztów pracy sprzętu w tym użycia dźwigu. Wyjaśnił, że przyjęte do wyliczeń w kosztorysie ofertowym powoda oraz do opracowanej opinii stawki pochodzą z katalogu (...) Rozdział (...) Roboty Ciesielskie, który nie zawiera pozycji dotyczącej pracy sprzętu. Również takiej pozycji jak praca sprzętu nie zawiera kosztorys ofertowy powoda będący podstawą ustalenia wynagrodzenia ryczałtowego.

Zgodnie z opinią biegłego w nakładach przyjętych w powyższym katalogu uwzględniono całość procesów technologicznych przy założeniu właściwej dla robót remontowych organizacji pracy. Nakłady robocizny w tym katalogu są uśrednione i dostosowane do transportu pionowego materiału (opinia biegłego k. 895 – 896). Biegły wykluczył możliwość wprowadzania zmian bądź dodatkowego ujmowania pracy sprzętu do powyższych zasad z katalogu dla robót remontowych. Biegły stwierdził, że kosztorys powykonawczy powoda na roboty dodatkowe, narusza powyższą zasadę ujmując jako pozycję kosztorysową pracę żurawia samojezdnego i z tego względu go zakwestionował.

Sąd wskazał, że zakupione przez pozwaną drewno było zaimpregnowane. Powód nie udowodnił, że dokonał ponownej impregnacji drewna i w jakiej ilości.

Sąd stwierdził ponadto braku podstaw zaliczenia do robót dodatkowych tzw. podłogi technicznej wykonanej przez powoda, które to roboty nie zostały ujęte w żadnym dokumencie i nie zostały odebrane i zatwierdzone. Sąd uznał, że zostały one wykonane w ramach prac pomocniczych w celu wykonania robót zasadniczych tj. remontu dachu H nad holem głównym.

Sąd uznał opinię biegłego za pełnowartościowy dowód w sprawie i podzielając wnioski biegłego przyjął ją za podstawę orzekania w sprawie oraz oddalił wniosek powoda o przeprowadzenie dowodu z kolejnych opinii.

Sąd oceniając roszczenie powoda w świetle ustalonego stanu faktycznego stwierdził, że strony zawarły umowę o roboty budowlane z określeniem wynagrodzenia ryczałtowego.

Wynagrodzenie ryczałtowe - uregulowane w art. 632 k.c., stosowanym w drodze analogii do umowy o roboty budowlane zostało ukształtowane jako świadczenie niepodlegające zmianie co oznacza, że przyjmujący zamówienie (wykonawca) w zasadzie nie może domagać się jego podwyższenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2014 r. I CSK 568/13). Uzgodniona kwota ryczałtu odnosi się do ustalonego przez strony zakresu świadczenia przyjmującego zamówienie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2010 r., I CSK 544/09, nie publ.) Konstrukcja wynagrodzenia ryczałtowego nie wyklucza zatem żądania przez przyjmującego zamówienie wynagrodzenia za prace, które nie zostały objęte umową.

Sąd uznał, że prace realizowane przez powoda niewątpliwie przekraczały ramy zawartej umowy, która zakładała wymianę elementów konstrukcyjnych więźby dachu H nad holem głównym w ok. 5%, podczas gdy w rzeczywistości podlegało wymianie 100% belek dachowych.

Powód przygotował ofertę na podstawie zawartych w dokumentacji technicznej założeń. Jednocześnie nie miał możliwości dokonania sprawdzenia stanu belek według założeń zawartych w opisie projektu z uwagi na brak wyłączenia obiektu z użytkowania. Również takich ustaleń nie mógł poczynić zamawiający, ani projektant, który za taki stan rzeczy winą obarczył inwestora, który w odpowiednim czasie nie wyłączył obiektu z użytkowania. W konsekwencji Sąd uznał, że nie można było przewidzieć potrzeby przeprowadzenia prac remontowych w części dachu H w pełnym zakresie obejmującym wymianę wszystkich elementów konstrukcyjnych.

Ujawniana po rozpoczęciu prac remontowych powyższa konieczność stanowiła również zaskoczenie dla strony pozwanej, która negocjowała z inwestorem zmianę umowy poprzez jej rozszerzenie o powyższe roboty dodatkowe, wyceniając je w kosztorysie ofertowym na kwotę 153 711,15 zł.

Jak wynika z materiału dowodowego sprawy nie była to sytuacja jednostkowa na przedmiotowej inwestycji. W toku realizacji umowy przez pozwaną jako generalnego wykonawcę inwestor zawierał odrębne umowy w trybie zamówienia z wolnej ręki w wypadkach, w których pojawiała się potrzeba wykonania prac nieobjętych umową, których nie można było przewidzieć na etapie zawierania umowy.

W rozpatrywanym przypadku inwestor prezentował stanowisko o objęciu przedmiotowych robót umową wykluczyl możliwość dodatkowego zlecenia robót. Stanowiska inwestora nie wpływa na roszczenia powoda, które podlega ocenie w ramach umowy łączącej go z pozwaną.

W ocenie Sądu w ustalonych wyżej okolicznościach faktycznych sprawy doszło do wykonania przez powoda prac nieprzewidzianych umową, a konkretnie projektem budowlano-wykonawczym, (...) lub innym dokumentem stanowiącym jej integralną część, na których wykonanie zgodziła się pozwana i która prace te odebrała.

Mając na uwadze, że objęte sporem roboty wykraczały poza pierwotne ramy umowy, a jednocześnie brak było w niniejszej sprawie możliwości podwyższenia wynagrodzenia ryczałtowego z uwagi na niespełnienie przesłanek z art. 632 § 2 k.c. Sąd uznał, że były one faktycznie robotami dodatkowymi, ale jednocześnie niezbędnymi do tego, aby wykonawca mógł wykonać umówiony przedmiot robót.

Wykonanie tych robót nie zmieniało finalnego rezultatu umowy, lecz ich wykonanie warunkowało osiągnięcie tego rezultatu, a robót tych powód nie mógł przewidzieć na etapie opracowania oferty i podpisywania umowy.

Postępowanie dowodowe wykazało, że strona pozwana zlecała ustnie powodowi wykonanie prac dodatkowych oraz wiedziała, że powód je faktycznie wykonuje i akceptowała ten stan rzeczy co potwierdza fakt dostarczenia drewna na wykonanie konstrukcji, mimo że pisemna umowa stron zakładała wykonanie robót przy użyciu własnych materiałów wykonawcy.

W wyniku prac dodatkowych pozwana stała się wzbogacona skoro ich wykonanie spowodowało, że nie musiała wydatkować środków niezbędnych do wykonania przedmiotu umowy łączącej ją z inwestorem – Sąd Okręgowy w L..

Z tych względów w ocenie Sądu roszczenie powoda jest uzasadnione na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2011 r., II CSK 414/10, nie publ., z dnia 7 listopada 2007 r., II CSK 344/07, nie publ. i z dnia 21 maja 2009 r., V CSK 439/08, nie publ., por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 152/07, nie publ.). Jeżeli wzbogacenie polega na zaoszczędzeniu wydatku, decyduje wysokość wynagrodzenia rynkowego, który wzbogacony powinien zapłacić za korzystanie z rzeczy albo za skorzystanie z usługi.

W rozpatrywanej sytuacji wartością wzbogacenia pozwanej jest to, co nie wyszło z jej majątku, czyli brak zapłaty za roboty wykonane przez powoda (zaoszczędzony wydatek). Wartością zubożenia powoda jest natomiast to, czego nie osiągnął, ale nie od kogokolwiek lecz od pozwanej. Niewątpliwym bowiem jest, że strony umówiły się na wartość robót wykonywanych przez powoda jako podwykonawcę. Wartość tę strony ustaliły na podstawie stawek rynkowych, obowiązujących w danym środowisku. Mając na uwadze powyższe dla ustalenia wartości zubożenia powoda i jednocześnie wzbogacenia pozwanej za miarodajne Sąd uznał wynagrodzenie wyliczone w oparciu o stawki obowiązujące w III kwartale 2011 roku z kosztorysu ofertowego powoda będące podstawą ustalenia wynagrodzenia ryczałtowego, które zgodnie z opinią biegłego Sąd ustalił w wysokości 103 607,50 zł.

Kwotę tę Sąd zasądził na rzecz pozwanego na podstawie przepisu art. 405 k.c.

Sąd zasądził odsetki od tej kwoty od dnia żądania zapłaty, tj. od dnia doręczenia pozwanej odpisu pozwu, z uwzględnieniem 14 dniowego terminu na uregulowanie świadczenia (art. 481 §1 k.c. w zw. z art. 455 k.c.).

Sąd nie uwzględnił podniesionego przez pozwaną zarzutu przedawnienia roszczenia wskazując, że przedawnienie roszczenia o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia (nienależnego świadczenia), będącego roszczeniem bezterminowym, rozpoczyna bieg od dnia, w którym korzyść (świadczenie) powinna być zwrócona, gdyby wierzyciel

wezwał dłużnika do wykonania zobowiązania w najwcześniejszym możliwym terminie, a więc w taki czas od bezpodstawnego uzyskania korzyści, jaki jest potrzebny do jej zwrotu bez zbędnej zwłoki lecz od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie.

Rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia może tu więc wyprzedzić nadejście dnia wymagalności roszczenia. (por.m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01). Dniem rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia powinien być, dzień odległy od daty powstania zobowiązania o okres niezbędny do spełnienia świadczenia, przy założeniu, że dłużnik działałby - uwzględniając całokształt okoliczności rzutujących na wykonanie zobowiązania - bez nieuzasadnionej zwłoki.

Sąd Okręgowy uznał, że na gruncie rozpoznawanej sprawy terminem granicznym jest termin odbioru przez pozwaną całości robót związanych z remontem dachu wykonywanych przez powoda na spornym obiekcie.

Zgłoszenie do odbioru poszycia dachu wchodzącego w zakres robót miało miejsce w dniu 14 listopada 2012 roku, co potwierdza wpis do dziennika budowy. Fakt wykonywania przez powoda remontu całości dachu wraz z poszyciem potwierdzili w składanych zeznaniach świadkowie: M. R. pełniący funkcję inspektora nadzoru (k. 532), J. S. (2) pełniący funkcję kierownika budowy (k. 578) i M. D. (k. 592).

Świadek S. K. (1) pełniący funkcję kierownika robót u pozwanej jako generalnego wykonawcy zeznał, że powód wykonał całość dachu wraz z jego pokryciem do końca 2012 i początku 2013 roku. Powód zeznał, że pod koniec 2013 roku zawieszał rury spustowe (zeznania powoda k. 1084).

Mając na względzie fakt wykonywania przez powoda robót co najmniej do przełomu 2012/2013 Sąd uznał za wiarygodne jego twierdzenia, że realizując prace na spornym obiekcie działał w zaufaniu do pozwanej, licząc że zgodnie z deklaracjami zapłaci mu za roboty dodatkowe. Z zasad logiki i doświadczenia życiowego wynika, że w przeciwnym wypadku powód prac tych by nie kontynuował, skoro zakres robót podstawowych został zakończony i rozliczony. Za zasadnością powyższej oceny przemawia również stanowisko pozwanej, które w kwestii spornej zapłaty nie było jednoznacznie negatywne. Jak wynika bowiem z zeznań świadka W. W. - męża pozwanej i jednocześnie jej pełnomocnika w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej, warunkiem rozliczenia się z powodem było uzyskanie zapłaty za sporne roboty od inwestora (k. 556).

W świetle powyższych faktów rozpoczęcie biegu trzyletniego terminu przedawnienia dochodzonego roszczenia nie mogło nastąpić wcześniej niż odbiór definitywnie zakończonych przez powoda robót na spornym obiekcie. Do tego czasu powód mógł mieć uzasadnione przypuszczenie, że pozwana zgodnie z obietnicami dokona końcowego rozliczenia wszystkich wykonanych przez niego robót. Niespornym też jest, że strony rozliczały się w miarę wpływu środków niezależnie od wykonanych robót i ich zakresu. Taki nieformalny sposób rozliczeń mógł utwierdzać powoda w przekonaniu, że otrzyma obiecaną zapłatę.

Dzień rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia dochodzonych roszczeń w okolicznościach rozpatrywanej sprawy nie mógł być zatem wcześniejszy niż definitywne zakończenie przez powoda robót, co miało miejsce w 2013 roku.

Z powyższych względów wniesienie pozwu w niniejszej sprawie w dniu 23 października 2015 roku nie mogło być uznane za sprekludowane co sprawia, podniesiony przez pozwaną zarzut przedawnienia jest bezzasadny.

O kosztach procesu Sąd orzekł w oparciu o art. 100 zd. 1 k.p.c. zgodnie z zasadą stosunkowego rozdzielenia kosztów procesu. Na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. szczegółowe wyliczenie kosztów pozostawił referendarzowi sądowemu.

Apelację od tego wyroku wniosły obydwie strony.

Pozwana zaskarżyła wyrok w części uwzględniającej powództwo oraz w części rozstrzygnięcia o kosztach procesu. Pozwana zarzucała Sądowi Okręgowemu:

1/naruszenie przepisów prawa materialnego art.118 k.c w związku z art.120 § 1 w zw. z art.405 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, iż :

- w stanie faktycznym niniejszej sprawy nie doszło do przedawnienia roszczenia, podczas, gdy bieg terminu przedawnienia roszczenia rozpoczął się w miesiącu maju 2012r.,

- wpływ na rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia w zakresie podjęcia czynności w najwcześniejszym możliwym terminie przez powoda ma jego subiektywne przeświadczenie o możliwości dokonania zapłaty przez dłużnika (pozwaną).

2/ naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, tj. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie przez Sąd I instancji dowolnej, a nie swobodnej oceny materiału dowodowego przedstawionego przez strony niniejszego postępowania m.in. w zakresie określenia terminu początkowego wymagalności roszczenia powoda w stosunku do pozwanej objętego żądaniem pozwu wyrażającej się:

- w bezpodstawnym uznaniu, iż rozpoczęcie biegu trzyletniego terminu przedawnienia dochodzonego roszczenia nie mogło nastąpić wcześniej niż odbiór definitywnie zakończonych przez powoda robot na spornym obiekcie, podczas gdy prace stanowiące przedmiot niniejszego sporu zakończyły się definitywnie przed dniem 22 maja 2012r (data zgłoszenia do odbioru zakończenia prac konstrukcyjnych),

- w bezpodstawnym uznaniu, iż na rozpoczęcie biegu przedawnienia roszczenia powoda z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia może mieć wpływ uzasadnione przypuszczenie powoda w ramach działania w zaufaniu do pozwanej, że pozwana zgodnie z obietnicami dokona końcowego rozliczenia wszystkich wykonanych przez niego robót, podczas, gdy rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia jest przesłanką o charakterze obiektywnym, co sam Sąd I instancji podnosi w swoim uzasadnieniu definiując wymagalność roszczenia stosownie do przepisu art.120 § 1 k.c. Nie do zaakceptowania jest pogląd wyrażony przez Sąd I instancji kreujący wewnętrznie sprzeczny wniosek w stosunku do zdefiniowanych przesłanek rozpoczęcia terminu przedawnienia niż uznanie przez Sąd za wiarygodne ww twierdzeń powoda ma jakikolwiek wpływ na rozpoczęcie biegu terminu prekluzji roszczenia,

- bezpodstawnym uznaniu, iż niesporne też jest, że strony rozliczały się w miarę wpływu środków niezależnie od wykonanych robót i ich zakresu oraz ,że taki nieformalny sposób rozliczeń mógł utwierdzać powoda w przekonaniu, że otrzyma obiecaną zapłatę, podczas gdy taka przyjęta przez Sąd (na podstawie zeznań powoda) teza jest sprzeczna z istotą procesu budowlanego wykonywanego w oparciu o przepisy ustawy prawo Zamówień Publicznych a to z tego powodu, iż pozwana była zobowiązana zgłosić powoda w procesie inwestycyjnym Sądowi Okręgowemu w L. jako podwykonawcę prac w trybie przepisu art. 647⁽¹⁾ k.c. Nie do obrony jest zatem teza o wpływie rozliczania prac w procesie inwestycyjnym na subiektywne oczekiwanie powoda w zakresie ,terminu, w którym mógł żądać zapłaty od pozwanej,

- brakiem dokonania należytej oceny zeznań świadków, w tym w szczególności bezpodstawnym brakiem obdarzenia wiarą w całości zeznań J. S. (2) w zakresie terminu zakończenia robót na konstrukcji dachu (...), podczas, gdy z ich treści wynika wprost „iż przedmiot prac (robót dodatkowych) objętych niniejszym postępowaniem została wykonana przed dniem 22 maja 2012r. zwłaszcza, iż nie wynika z analizy tych zeznań sprzeczność z zeznaniami pozostałych świadków,

- brakiem dokonania należytej oceny oraz wyprowadzenia prawidłowych wniosków z dowodów w postaci powołanych w sprawie dokumentów ,w tym fundamentalnego dla rozstrzygnięcia podstawowego zarzutu zgłaszanego przez pozwaną (zarzutu przedawnienia) dowodu z dokumentu w postaci dziennika budowy, z którego zapisów wynika wprost fakt zakończenia przez pozwaną (ergo przez powodową firmę) prac związanych z wymianą więźby dachowej w miesiącu maju 2012r. (przed 22 maja 2012r.) co w sposób oczywisty prowadzi do wniosku, iż data początkowa biegu 3-letniego terminu przedawnienia to miesiąc maj 2012r. a nie data zakończenia realizacji umowy przez powoda. W tym zakresie również powołane przez sąd I instancji dowody w postaci wniosku pozwanej firmy do inwestora w zakresie

kwalifikacji prac związanych z wymianą więźby dachowej dachu (...) oraz negatywna odpowiedź Inwestora w sposób odmienny od oceny dokonanej przez sąd i instancji powinien definiować początkowy bieg terminu przedawnienia roszczenia,

- art. 4 k.p.c. poprzez brak jego zastosowania w sprawie w sytuacji widocznej obstrukcji procesowej stosowanej przez powoda w niniejszym postępowaniu a polegającej na uporczywym składaniu środków zaskarżenia na każde postanowienie sądu w sprawie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w części dotyczących zaliczki na poczet opinii biegłego, takiej samej ocenie powinna podlegać również realizacja podmiotowego uprawnienia do występowania o zwolnienie od opłaty sądowej przez powoda, który korzystał z tego prawa w sposób nieadekwatny do stanu faktycznego sprawy a w szczególności korzystał z niego na każdym etapie postępowania (w tożsamyh stanach faktycznych) co spowodowało opóźnienie w rozpatrzeniu niniejszej sprawy łącznie o ok. 2 lata, co ma wpływ na wysokość należności ubocznych zasądzonych od pozwanej w niniejszym postępowaniu

3/ Błąd w ustaleniach faktycznych stanowiących podstawę rozstrzygnięcia poprzez brak stwierdzenia czy wręcz końcowego ustalenia w opisie stanu faktycznego, kiedy powód dokonał demontażu i wymiany całości konstrukcji więźby w części dachu (...) nad holem głównym budynku Sądu Rejonowego w L.. Jest to fakt istotny dla rozstrzygnięcia sprawy, tymczasem Sąd i instancji pominał ten fakt korelując termin wymagalności roszczenia powoda z zakończeniem realizacji umowy podstawowej

Pozwana wnosiła o zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu.

Powód zaskarżył wyrok w części oddalającej powództwo co do kwoty 145 274, 50 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23 października 2015r. (pkt II wyroku).

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie przepisów postępowania mających istotny wpływ na rozstrzygnięcie tj.:

1.1 naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie ustaleń faktycznych niezajdujących potwierdzenia w materiale dowodowym zgromadzonym w sprawie, a także wyciągnięcie wniosków sprzecznych z zasadami logiki i doświadczenia życiowego oraz brak wszechstronnej oceny materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, skutkujący błędnymi ustaleniami że :

- że koszty związane z pracą sprzętu nie mogą zostać wliczone do wynagrodzenia należnego powodowi za roboty dodatkowego, z uwagi na fakt, że w cenniku (...) - (...)nie uwzględniono pracy sprzętu, podczas gdy powód wykonywał prace dodatkowe powyżej 5 kondygnacji, a ww. fakt został potwierdzony przez biegłego, natomiast zgodnie z założeniami szczegółowymi do rozdziału (...) punkt (...) pracę sprzętu należy uwzględnić przy wykonywaniu robót powyżej 5 kondygnacji;

- że zakres prac polegających na wymianie konstrukcji nad dachem (...) nie obejmował budowy podłogi technicznej jako dodatkowego elementu robót podczas, gdy biegły sądowy nie uznał zasadności wykonania prac dodatkowych w postaci podłogi technicznej wyłącznie z uwagi na fakt, że nie została ona uwzględniona w kosztorysie oraz inwestor nie potwierdził wykonania ww. podłogi, natomiast biegły sądowy nie przeprowadził oględzin budynku, który jest jedynym sposobem umożliwiającym ustalenie zasadności wykonania ww. prac, a Sąd I instancji nie zobowiązał biegłego do wykonania ww. oględzin podczas, gdy powód w sposób logiczny wyjaśnił zasadność wykonania przedmiotowej podłogi technicznej,

1.2 art. 233 § 1 w zw. z art. 205¹² §2 k.p.c., art. 227 k.p.c., art. 232 k.p.c., art. 235² § 1 pkt 5 k.p.c., art. 278 k.p.c. oraz art. 286 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku dowodowego o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego sądowego podczas, gdy wydane w przedmiotowym postępowaniu opinie biegłego nie doprowadziły do ustalenia wszystkich istotnych okoliczności dotyczących przedmiotowej sprawy w tym w szczególności wykonania przez powoda podłogi technicznej, co w konsekwencji doprowadziło do oddalenia powództwa w części,

1.3 naruszenie art. 233 § 1 w zw. z art. 230 k.p.c. poprzez brak ustaleń w zakresie stanu faktycznego dotyczącego:

a) wykonania przez powoda robót polegających na impregnacji ochronnej bali i krawędziaków, czasowego zabezpieczenia połączeń dachowych z folii lub plandeki, podczas, gdy przedmiotowe prace zostały wykonane przez powoda i były niezbędne do prawidłowego wykonania robót dodatkowych w zakresie dachu (...),

b) zakupu przez powoda płyt (...) w celu odtworzenia podłogi technicznej i prawidłowego wykonania robót dodatkowych, pomimo przedstawienia przez powoda w toku postępowania przed Sądem I instancji dowodów potwierdzających zasadność i wysokość roszczenia o zapłatę wynagrodzenia za ww. materiały.

Dodatkowo wskazał fakty ustalone przez Sąd I instancji niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy tj.:

- błędne ustalenie faktu, że zakres robót polegających na wymianie konstrukcji nad dachem (...) nie obejmował budowy podłogi technicznej jako dodatkowego elementu robót,

- błędne ustalenie faktu, że powodowi nie przysługuje wynagrodzenie obejmujące koszty pracy sprzętu, w tym m.in. użycia dźwigu,

- brak ustaleń faktycznych w zakresie faktu, że powód dokonywał zakupu materiałów niezbędnych do wymiany elementów konstrukcyjnych dachu (...) uznanych za roboty dodatkowe,

- brak ustaleń faktycznych w zakresie określenia wszystkich robót niezbędnych do wymiany elementów konstrukcyjnych dachu (...) tj. deskowania stropu z tarcicy nasyczonej, impregnacji ochronnej bali i krawędziaków, czasowego zabezpieczenia połączeń dachowych z folii lub plandeki,

Powód wnosił o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu budownictwa ogólnego i kosztorysowania wraz z przeprowadzeniem oględzin budynku w celu udowodnienia faktu zasadności roszczeń powoda z zakresu robót dodatkowych i wysokości wynagrodzenia należnego z tego tytułu.

Apelujący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku w pkt II poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 145 274,50 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23 października 2015r. do dnia 31 grudnia 2015r. oraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016r. do dnia zapłaty.

Ewentualnie w przypadku uznania przez Sąd, że w niniejszej sprawie zachodzą przesłanki określone w art. 386 § 4 k.p.c., wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku w części tj. w zakresie pkt II i przekazanie w powyższym zakresie sprawy do ponownego rozpoznania.

Ponadto wnosił o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, za obie instancje według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Sąd Apelacyjny w całości przyjmuje za własne ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego przedstawione w historycznej części niniejszego uzasadnienia, w zakresie istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności, zastrzegając odmienną ocenę prawną ustalonych faktów i ich skutków.

Sąd Apelacyjny w szczególności podziela ocenę Sądu Okręgowego, iż spór w sprawie niniejszej dotyczył ustalenia podstawy prawnej roszczenia powoda o zapłatę wynagrodzenia za niewątpliwie wykonane przez niego roboty dodatkowe przy wymianie konstrukcji dachu w remontowanym budynku i jego wysokość.

Podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia roszczenia powoda o zapłatę, ma z oczywistych względów istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu, niemniej jednak zarzut ten może być rozpatrywany, dopiero przy dokonaniu prawidłowej kwalifikacji prawnej roszczenia powoda.

Powód w pozwie nie precyzował podstawy prawnej roszczenia żądając zasądzenia określonej kwoty.

Sąd Okręgowy uwzględniając częściowo roszczenie powoda uznał, że znajduje ono uzasadnienie w przepisach o bezpodstawnym wzbogaceniu – art. 405 kc in., wskazując, że w jego ocenie pozwana jest wzbogacona kosztem powoda o wartość prac wykonanych przez powoda, za które pozwana nie zapłaciła. Nie budzi wątpliwości Sądu Apelacyjnego - w świetle ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego, że były to roboty konieczne dla osiągnięcia rezultatu przewidzianego w umowie zawartej przez strony w dniu 1 lipca 2011r. o remont dachu, a konieczności wykonania tych prac nie można było przewidzieć przed zawarciem kontraktu.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie ma podstaw do kwalifikowania roszczenia powoda wobec pozwanej w oparciu o przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, w postaci nienależnego świadczenia.

Z niekwestionowanych ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego wynika bowiem, że pozwana nie wzbogaciła się wskutek wykonania przez powoda robót dodatkowych, gdyż nie otrzymała żadnego wynagrodzenia za te dodatkowe roboty od Inwestora – Sądu Okręgowego w L., właściciela budynku. Jedynym wzbogaconym w rozumieniu art. 405 kc jest Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w L., który w wyniku wykonanych przez powoda robót dodatkowych opisanych w stanie faktycznym wzbogacił się, gdyż wartość tych robót skutkuje podwyższeniem wartości budynku, którego jest właścicielem. Powód jest niewątpliwie zubożonym w rozumieniu przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, ale przysługujące mu z tego tytułu roszczenia mógłby ewentualnie kierować jedynie przeciwko aktualnie wzbogaconemu – Skarbowi Państwa, z którym nie łączył go żaden stosunek prawny.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie jest uzasadniona ocena Sądu Okręgowego, że wartość wzbogacenia pozwanej odpowiada wartości robót dodatkowych wykonanych przez powoda, za które pozwana powinna była zapłacić, a za które nie zapłaciła. Sytuacja majątkowa pozwanej w wyniku wykonania przez powoda robót dodatkowych nie zmieniła się. Nie doszło bowiem do przysporzenia w jej majątku. Przy koncepcji bezpodstawnego wzbogacenia jako podstawy odpowiedzialności pozwanej, brak jest podstaw do formułowania wniosku, że pozwana była zobowiązana do świadczenia. Twierdzenie takie zakłada przecież istnienie pomiędzy stronami stosunku zobowiązaniowego, na podstawie którego pozwana byłaby zobowiązana do świadczenia. Roszczenie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia wyklucza istnienie takiej podstawy i z tego tytułu nazwane jest „bezpodstawnym”. Gdyby bowiem istniał taki stosunek zobowiązaniowy pomiędzy stronami, to obowiązek świadczenia przez pozwaną na rzecz powoda wynikałby z tego stosunku (z umowy, bądź z ustawy), a istnienie takiego zobowiązania oczywiście wykluczałoby roszczenie powoda wobec pozwanej z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia.

Warunkiem istnienia roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest obiektywnie istniejący związek pomiędzy zubożeniem a wzbogaceniem, do których doszło bez podstawy prawnej. Związek taki w okolicznościach sprawy istnieje jedynie pomiędzy powodem a Skarbem Państwa, w majątku którego doszło do wzbogacenia o wartość wykonanych dodatkowych robót na dachu budynku, którego jest właścicielem. Do wzbogacenia doszło kosztem powoda, który za wykonane roboty nie otrzymał wynagrodzenia.

Z tych względów brak jest podstaw do uwzględnienia roszczenia powoda wobec pozwanej na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu.

W konsekwencji uznać należy, że zarzut przedawnienia roszczenia powoda, jako roszczenia wynikającego z bezpodstawnego wzbogacenia jest w sprawie bezprzedmiotowy.

Powyższe nie oznacza jednak, że wyrok uwzględniający roszczenie powoda wobec pozwanej co do zasady nie jest uzasadniony.

Jak wynika ze stanowiska powoda zajętego na rozprawie apelacyjnej w dniu 1 sierpnia 2023r. (k. 1477 oraz załącznik do protokołu k. 1480; załącznik do rozprawy w dniu 20 października 2020r. k. 1093), powód, wskazywał jako podstawę faktyczną swojego roszczenia dodatkową umowę zawartą z pozwaną, przedmiotem której miałyby być wykonanie

dotychczasowych robót, których potrzeba wykonania ujawniła się przy wykonywaniu umowy z dnia 1 lipca 2011r., i które były konieczne, aby doszło do należytego wykonania umowy o remont dachu z dnia 1 lipca 2011r.

Sąd Okręgowy w ustaleniach faktycznych wyraźnie wskazał, że postępowanie dowodowe wykazało, że „strona pozwana zlecała ustnie powodowi wykonanie prac dodatkowych oraz wiedziała, że powód je faktycznie wykonuje i akceptowała ten stan rzeczy, co potwierdza fakt dostarczenia drewna na wykonanie konstrukcji, mimo że pisemna umowa stron zakładała wykonanie robót przy użyciu własnych materiałów wykonawcy”.

Ponadto z materiału dowodowego wynika, że strony współpracowały ze sobą od kilku lat, przy różnych zamówieniach realizowanych przez pozwaną, przy wykonywaniu których powód był podwykonawcą. Współpraca ta układała się bezkonfliktowo. Przy wykonywaniu remontu dachu, strony były zgodne co do tego, że zaistniała obiektywna konieczność wykonania robót dodatkowych, których nie było można wcześniej przewidzieć. Ponadto wykonanie tych robót warunkowało należyte wykonanie umowy zawartej przez strony w dniu 1 lipca 2011r., a w konsekwencji należyte wykonanie umowy pozwanej w Inwestorem.

Fakt zawarcia takiej umowy potwierdza niesporna okoliczność dotycząca wystąpienia pozwanej do głównego inwestora z wnioskami o zawarcie dodatkowej umowy na wykonanie robót dodatkowych, w związku z potrzebą wymiany konstrukcji dachu w większym zakresie, co również jest okolicznością bezsporną.

Ponadto świadek W. W., mąż pozwanej będący jej pełnomocnikiem w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej (k. 554-557) potwierdził w swych zeznaniach, że w przypadku gdyby pozwana dostała dodatkowe wynagrodzenie za remont dachu od inwestora to rozliczyłaby się z powodem.

Przewidziana w art. 648 § 1 k.c. pisemna forma umowy o roboty budowlane została zastrzeżona jedynie dla celów dowodowych (ad probationem). W takiej sytuacji możliwe jest ustalenie treści umowy, także na podstawie dowodu z zeznań świadków oraz z przesłuchania stron, o ile sąd uzna to za konieczne (art. 74 § 2 zd. ostatnie k.c. w związku z art. 246 k.p.c.). Dopuszczalne jest zatem ustalenie, że umowa o roboty budowlane (art. 247 k.c.) w zakresie wymiany 95% konstrukcji dachu została zawarta poprzez czynności konkludentne (art. 60 k.c.) (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 1 kwietnia 1998 r., II CKN 667/97, LEX nr 269757).

Biorąc powyższe okoliczności pod uwagę, w ocenie Sądu Apelacyjnego uznać należy, że strony procesu zawarły w formie ustnej dodatkową umowę, na podstawie której pozwana jako zamawiająca zleciła powodowi jako wykonawcy wykonanie dodatkowych robót związanych z wymianą konstrukcji dachu w budynku Sądu Okręgowego w 95%, co skutkowało wymianą konstrukcji dachu w całości, przy uwzględnieniu wcześniej ustalonej wymiany konstrukcji w 5%. Powód zobowiązał się do wykonania tych robót, a pozwana do zapłaty ich ceny wyliczonej wg cen takich jak ustalono w umowie z dnia 1 lipca 2011r.

Pamiętać należy, że wykonanie obydwu umów było ze sobą ściśle, niemalże organicznie związane. Wykonanie wymiany konstrukcji dachu w 100% nie zostało przewidziane w umowie z dnia 1 lipca 2011r., lecz roboty te były konieczne w celu należytego wykonania tej umowy. Pomimo zatem odrębności obydwu umów pod względem formalnym, wykonanie obydwu umów było ze sobą ściśle związane i pozostawało w faktycznym nierozdzielalnym związku.

W zawartej umowie ustnej pozwana zobowiązała się do zapłaty powodowi wynagrodzenia za przewidziane tą umową roboty dodatkowe, z tym, że strony nie uzgodniły precyzyjnie terminu zapłaty, gdyż sytuacja faktyczna była dynamiczna w takim znaczeniu, że roboty musiały być wykonywane ze względu na ustalony termin ich wykonania, a pozwana ubiegała się o dodatkowe wynagrodzenie od inwestora dopiero od momentu ujawnienia potrzeby wykonania dodatkowych robót. Z tego względu termin zapłaty strony ustaliły w ten sposób, że pozwana miała zapłacić powodowi po uzyskaniu zapłaty za te roboty od Inwestora. Okoliczność ta wynika wprost z zeznań W. W.. Podkreślić należy, że strony w ten sposób określiły jedynie termin zapłaty. Nie uzależniały natomiast samej zapłaty od zachowania Inwestora, gdyż jak wskazywał Sąd i strony takie zastrzeżenie byłoby nieważne.

Zatem roszczenie powoda wobec pozwanej jest uzasadnione co do zasady na podstawie ustnej umowy zawartej przez strony o wykonanie robót dodatkowych przez powoda nieprzewidzianych w umowie o remont dachu, ale koniecznych.

Zarzut przedawnienia roszczenia o zapłatę wynagrodzenia z tej umowy nie jest uzasadniony. Skoro bowiem strony umowy nie sprecyzowały precyzyjnie terminu zapłaty uznać należy, że zobowiązanie pozwanej stawało się wymagalne – zgodnie z art. 455 kc niezwłocznie po wezwaniu pozwanej do świadczenia.

Strony nie uzgodniły w umowie ustnej w sposób jednoznaczny terminu zapłaty za wykonanie robót przewidzianych w umowie ustnej. Można by zatem uznać, że zobowiązanie pozwanej do zapłaty wynagrodzenia za wykonanie przez powoda robót dodatkowych (świadczenie pozwanej) było zobowiązaniem bezterminowym, które zgodnie z art. 455 kc powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do jego wykonania.

Zgodnie z ogólną regułą wynikającą z art. 120 § 1 kc bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne. Jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie. Szczegółowej wykładni tego przepisu w kontekście art. 455 kc dokonał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 kwietnia 2003 r. I CKN 316/01. Podzielając pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w tym wyroku wskazać należy, że skoro pozwana zobowiązywała się do zapłaty w terminie po uzyskaniu zapłaty od Inwestora, a środków tych nie uzyskała, to powód mógł najwcześniejszym wezwać pozwaną do zapłaty dopiero po rozliczeniu się z pozwaną z umowy zawartej w dniu 1 lipca 2011r. Jak wskazano wcześniej wykonanie przedmiotu obu umów pozostawało w ścisłym związku faktycznym. Do dnia rozliczenia się stron z umowy z dnia 1 lipca 2011r., wezwanie powódki do zapłaty wynagrodzenia z umowy ustnej o roboty dodatkowe byłoby przedwczesne. Strony umowy ustnej godziły się bowiem na rozliczenie robót objętych tą umową najpóźniej w terminie wykonania przez powoda i rozliczenia robót objętych umową z dnia 1 lipca 2011r.

Jak wynika z ustaleń faktycznych powód wykonał roboty objęte umową z dnia 1 lipca 2011r. w dniu 24 października 2012r., o czym przesądza wpis do dziennika budowy, poświadczający wykonanie całej umowy. Wpis dotyczący odbioru wykonania stropu jest bez znaczenia, gdyż dotyczył wykonania jednego wcześniejszego elementu całej umowy. Strony wykonywały całą umowę co najmniej do 24 października 2012r. Wpis z tego dnia oznaczał bowiem jedynie wykonanie robót przez powoda, ale nie oznaczało odebrania tych robót i rozliczenia się stron z umowy z dnia 1 lipca 2011r. Pewnym jest natomiast, że ostateczne rozliczenie stron z umowy z dnia 1 lipca 2011r. nie mogło nastąpić przed 24 października 2012r.

Zatem gdyby nawet przyjąć, że dopiero po tej dacie, a więc najwcześniejszym w dniu 25 października 2012r. powód mógł wezwać pozwaną do zapłaty (choć w ocenie Sądu Apelacyjnego należałoby przyjmować późniejszą datę, a mianowicie datę rozliczenia stron z umowy z dnia 1 lipca 2011r), to mając na uwadze art. 120 § 1 kc zd. drugie i art. 455 kc, i uwzględniając upływ czasu związany z doręczeniem wezwania przez pocztę – co najmniej 7 dni, oraz termin który pozwana miałaby do spełnienia świadczenia „niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do jego wykonania” – co najmniej 14 dni, bieg terminu przedawnienia mógłby rozpocząć bieg dopiero po upływie 21 dnia, po 25 października 2012r., czyli od 16 listopada 2012r. Termin przedawnienia upływał zatem najwcześniejszym 16 listopada 2015r.

Skoro zaś pozew w sprawie został wniesiony przed tą datą - w dniu 23 października 2015r., to w tej dacie roszczenie nie było przedawnione. W dacie wniesienia pozwu doszło jedynie do przerwania biegu przedawnienia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie budzi wątpliwości wyrok Sądu Okręgowego w części uwzględniającej roszczenie powoda. Pozwany w swojej apelacji zarzucał jedynie nieuwzględnienie przez Sąd Okręgowy zarzutu przedawnienia, który w ocenie Sądu Apelacyjnego okazał się bezzasadny. Natomiast powód zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego jedynie w części oddalającej powództwo (pkt II wyroku).

Sąd Okręgowy zasądzając kwotę 103.607,50 zł w całości podzielił ustalenia biegłego sądowego z zakresu budownictwa T. K. (k. 683-694, 805-822, 869—888, 962v-965,1030-104), z których wynikało, że podczas wykonywania umowy z dnia 1 lipca 2011r. doszło do zmiany zakresu prac o 95% i było to niezbędne dla prawidłowego wykonania umowy.

Za podstawę wyliczenia wartości robót dodatkowych biegły przyjął sporządzony i podpisany przez kierownika budowy oraz pozwaną przedmiar robót dotyczący dachu H w zakresie wymiany 100% więźby dachowej, dane wyjściowe do kosztorysowania z kosztorysu ofertowego powoda dla poziomu cen z III kwartału 2011 roku (opinia k. 693).

Ostatecznie biegły wyliczył wartość robocizny (R) i wartość materiału pomocniczego (Mp) koniecznego do wykonania umowy dotyczącej robót dodatkowych i ustalił wysokość należnego wynagrodzenia powoda w kwocie 103 607,50zł brutto (k.888-895). Biegły dokonał weryfikacji kosztorysu powykonawczego przedstawionego przez powoda do rzeczywistej wartości wykonanych robót dodatkowych (k. 964).

W swoim wyliczeniu biegły nie uwzględnił kosztu zakupu drewna zużytego na wykonanie przedmiotowych robót oraz dodatkowej jego impregnacji. Sąd wskazał, że zakupione przez pozwaną drewno było zaimpregnowane. Powód nie udowodnił, że dokonał ponownej impregnacji drewna.

Biegły nie uwzględnił kosztów pracy sprzętu w tym użycia dźwigu (żurawia) Wyjaśnił, że przyjęte do wyliczeń w kosztorysie ofertowym powoda oraz do opracowanej opinii stawki pochodzą z katalogu (...)Rozdział (...)Roboty Ciesielskie, który nie zawiera pozycji dotyczącej pracy sprzętu. Również takiej pozycji jak praca sprzętu nie zawiera kosztorys ofertowy powoda będący podstawą ustalenia wynagrodzenia ryczałtowego. Biegły stwierdził, że kosztorys powykonawczy powoda na roboty dodatkowe, naruszał powyższą zasadę ujmując jako pozycję kosztorysową pracę żurawia samojezdnego i z tego względu go zakwestionował.

Biegły nie uwzględnił kosztów wykonania przez powoda podłogi technicznej jako dodatkowych robót. Sąd stwierdził, że roboty te nie zostały ujęte w żadnym dokumencie i nie zostały odebrane i zatwierdzone. Sąd uznał, że zostały one wykonane w ramach prac pomocniczych w celu wykonania robót zasadniczych tj. remontu dachu H nad holem głównym.

W apelacji powód zarzucał dokonanie przez Sąd Okręgowy wadliwych ustaleń faktycznych , które skutkowały oddaleniem roszczeń powoda w zakresie obejmującym :

- koszty związane z pracą sprzętu (żurawia samojezdnego (...) i żurawia (...));
- koszty związane z wykonaniem podłogi technicznej;
- koszty impregnacji ochronnej bali i krawędziaków,
- koszty czasowego zabezpieczenia połączeń dachowych z folii lub plandeki,
- koszty zakupu przez powoda płyt (...) w celu odtworzenia podłogi technicznej i prawidłowego wykonania robót dodatkowych,

Powód wnosił o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu budownictwa ogólnego i kosztorysowania wraz z przeprowadzeniem oględzin budynku w celu udowodnienia faktu zasadność roszczeń powoda z zakresu robót dodatkowych i wysokości wynagrodzenia należnego z tego tytułu.

Sąd Apelacyjny uwzględnił wniosek powoda i dopuścił dowód z opinii biegłego K. F. uznając, że wniosek ten zgłoszony przed Sądem Okręgowym został bezzasadnie pominięty, gdyż ustalenie kwestii spornych wymagało wiedzy specjalnej biegłego z zakresu budownictwa.

Sąd Apelacyjny podzielił wnioski biegłego K. F. i uznał: treść opinii biegłego za dającą podstawę do rozpoznania zarzutów apelacyjnych.

Z opinii wynika, że uwzględnienie w kosztorysie robót kosztów pracy sprzętu (żurawia samojezdnego (...) i żurawia (...)) nie było uzasadnione, gdyż normy pracy sprzętu podane w (...) uwzględniają czas zatrudnienia sprzętu niezbędnego do wykonania normowanego elementu lub roboty. Praca polegająca na wymianie elementów konstrukcyjnych dachu (...) w budynku Sądu Rejonowego w L. była wykonywana w warunkach umożliwiających rozliczenie użycia sprzętu zgodnie z pozycją katalogową tj. wyciągu i taki sprzęt jest zastosowany przy rozliczaniu robót. Zastosowanie przez powoda w kosztorysie ofertowym (...) w odniesieniu do pracy sprzętu wynikało z założeń przyjętych w kosztorysie inwestorskim. Koszt ten został ustalony w kwocie 6 381,78zł w kosztorysie ofertowym.

Biegły stwierdził, że nie było konieczne odtworzenie podłogi technicznej i w związku z tym zakupienie płyt (...), w celu należytego i zgodnego ze sztuką budowlaną wykonania umowy. W dniu oględzin strony wskazały, iż podłoga techniczna była wykonana z desek. Z tych względów biegły uznał, że nie zostały poniesione koszty wykonania podłogi technicznej. W tym zakresie opinia biegłego K. F. była zbieżna z opinią T. K..

Biegły potwierdził również, że nie zachodziła konieczność ponownej impregnacji balii krawędziaków na budowie, gdyż drewno wbudowane było drenem nasycenym tzn. impregnowanym. Koszty miejscowej impregnacji były już uwzględnione w kosztorysie ofertowym w poz. (...) Z tego względu nie zostały poniesione koszty ponownej impregnacji.

W celu należytego wykonania prac polegających na wymianie elementów konstrukcyjnych dachu (...) w budynku Sądu Rejonowego w L. konieczne było czasowe zabezpieczenie połączeń dachowych folią lub innymi materiałami. Biegły ustalił jednak, że koszt czasowego zabezpieczenia połączeń dachowych wynosił 34 867,14 zł tj. poz. nr (...) kosztorysu ofertowego dotyczy 1799,13 m² połączeń. Koszt czasowego zabezpieczenia połączeń dachowych był uzasadniony i powinien wynosić 34 867,14 zł. Zakres czasowego zabezpieczenia dachu podczas wykonywanych robót dodatkowych dotyczył całego dachu. Kwota 34 864, 14 zł odzwierciedla uzasadnione koszty robót poniesione przez powoda w ramach realizacji całego zadania budowlanego. Zabezpieczenie połączeń dachowych zostało policzone do realizacji robót zasadniczych w 100% i obejmuje również realizację robót dodatkowych. Oznacza to, że kwota 34 867,14 zł wydatkowana na czasowe zabezpieczenie połączeń dachowych obejmuje wszystkie roboty tj. zasadnicze i dodatkowe. Także przy realizacji robót dodatkowych „istniało” już zabezpieczenie połączeń dachowych i tą czynność rozliczono w kosztorysie ofertowym poz. nr(...). Całość z kwoty 34 867,14 zł wydatkowanej na czasowe zabezpieczenie połączeń dachowych, obejmuje koszty robót poniesionych przez powoda w zakresie robót dodatkowych i kwota jak i zakres obejmuje roboty zarówno zasadnicze jak i dodatkowe. W konsekwencji w zakresie robót dodatkowych wartość czasowego zabezpieczenia połączeń dachowych wyniosła 0,00 zł, ponieważ kwota 34 867,14 zł obejmuje wszystkie roboty jako komplet (opinie biegłego K. F. – zasadnicza i uzupełniająca k. 1201 in., k. 1338 i n. k.1387 in. (...) i n.).

Zakres i koszty robót wykonanych przez powoda w związku z wymianą elementów konstrukcyjnych więźby dachu (...) w tym budynku w całości, zamiast pierwotnie planowanej wymianie tych elementów w zakresie 5% przedstawia kosztorys zał. nr (...) i koszty te wynoszą 63 113,86 zł. Kwota ta jest zbieżna z kwotą robocizny ustaloną przez biegłego T. K. i oznaczoną w jego opinii jako (R).

Jak z powyższego wynika ani opinia biegłego T. K., ani opinia biegłego K. F. nie potwierdziły zasadności zarzutów powoda dotyczących bezpodstawnego oddalenia roszczenia powoda w zakresie zapłaty wynagrodzenia za dodatkowe impregnowanie drewna, wykonanie podłogi technicznej, zabezpieczenia połączeń dachowych folią lub innymi materiałami i kosztów pracy sprzętu. Opinie obydwu biegłych T. K. i K. F. są w tym zakresie zbieżne .

W tym stanie sprawy Sąd Apelacyjny oddalił obydwie apelacje jako bezzasadne na podstawie art. 385 kpc .

Wobec oddalenia obydwu apelacji każda ze stron winna ponosić koszty postępowania apelacyjnego w zakresie wywołanym wniesieniem przez nią apelacji. Powód poniósł wyższe koszty w postępowaniu apelacyjnym, ale wynikało to z faktu uwzględnienia jego wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego, której koszty pokrył. Dowód ten nie wpłynął jednak na zmianę orzeczenia Sądu Okręgowego.

Z tych względów Sąd Apelacyjny zniósł wzajemnie pomiędzy stronami koszty postępowania apelacyjnego.